

Вакім Вадад Еліасівна,
аспірант кафедри господарського права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: misswakim06@gmail.com
ORCID 0000-0003-4702-5283

doi: 10.21564/2414–990x.139.115280

УДК 346.5:005.591.6

БАЗОВІ ЧИННИКИ ЗАКОНОТВОРЕННЯ В СФЕРІ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ РЕЖИМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто зміст та мету спеціального режиму господарювання як взаємопов'язані явища. Зауважено на неможливості сформувати спеціальний режим інноваційної діяльності у вигляді універсальної константи, яка була б однаково ефективною для усіх об'єктів такого режиму. Тому запропоновано застосовувати при формуванні спеціальних режимів інноваційної діяльності такі методологічні підходи, що враховують специфіку окремого об'єкта або групи об'єктів.

Ключові слова: інноваційна діяльність; спеціальний режим; національна інноваційна система; інноваційний розвиток; інноваційна інфраструктура.

Ваким В. Э., аспирант кафедры хозяйственного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: misswakim06@gmail.com ; ORCID 0000-0003-4702-5283

Базовые факторы законотворчества при формировании специальных режимов инновационной деятельности

Рассматривается содержание и цель специального режима хозяйствования как взаимосвязанные явления. Замечена невозможность формирования специального режима инновационной деятельности в виде универсальной константы, которая была бы одинаково эффективной для всех объектов такого режима. Поэтому автор предлагает применять при формировании специальных режимов инновационной деятельности такие методологические подходы, которые позволят учесть специфику отдельного объекта или группы объектов.

Ключевые слова: инновационная деятельность; специальный режим; национальная инновационная система; инновационное развитие; инновационная инфраструктура.

Постановка проблеми. Традиційно законодавство фіксує певні загальні принципи регулювання суспільних відносин. Одним із найбільш визначальних правових принципів є рівність. На базі цього принципу і створюється універ-

сальний правовий режим, який утворює баланс між приватним та публічним регулюванням для кожного із суб'єктів господарювання.

Але бажання підвищити результативність суспільних відносин вимагає більш детального підходу як до окремих об'єктів у системі відносин, так і до застосування окремих засобів регулювання. У системі господарських відносин пріоритетним є стимулювання економічної діяльності. У центрі уваги мають бути ті галузі народного господарства, які серед своїх факторів мають певні конкурентні переваги, або ті, що завдяки додатковому стимулюванню можуть такі фактори створити.

Як відомо, спеціальним режимам господарювання присвячено окремий розділ у Господарському кодексі України (далі – ГКУ). Законодавець називає та дає визначення спеціальних (вільних) економічних зон, концесії, спеціального режиму в окремих галузях економіки та на територіях пріоритетного розвитку – як спеціальних режимів суто або переважно економічного спрямування.

Зміст спеціального режиму господарювання полягає у створенні особливих, відмінних від загальних, умов здійснення господарської діяльності, що реалізуються через спеціальні правові засоби. Ці особливості можуть полягати у наданні державою фінансової, організаційної або іншої допомоги суб'єкту господарювання, який здійснює свою діяльність в умовах спеціального режиму. Такому суб'єкту можуть бути надані додаткові гарантії його прав та інтересів. Наприклад, держава може надати суб'єктам інноваційної діяльності гарантію розглядати в позачерговому порядку їхні пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства для реалізації інноваційних проектів. Іншою особливою умовою має бути впровадження в межах спеціального режиму господарювання пільгового режиму оподаткування та сплати митних платежів. Таким чином, державна допомога, додаткові гарантії прав суб'єктів господарювання та пільги – три стовпи, на яких формується спеціальний режим господарювання. Крім того, спеціальний режим господарювання може передбачати певні обмеження та особливі підстави юридичної відповідальності суб'єктів спецрежиму. Отже, коли йдеться про спеціальний режим господарювання, то під ним розуміють відмінний від загального порядок здійснення господарської діяльності, який формується із застосуванням правових засобів та направлений на досягнення визначеної державою мети.

Мета ж запровадження спеціального правового режиму інноваційної діяльності полягає в створенні нового особливого порядку роботи з інноваціями, який буде направлений на реалізацію та захист інтересів учасників інноваційної діяльності та мінімізацію ризиків, що цю діяльність супроводжують. Таким чином, спеціальний режим має посилити мотивацію щодо участі в інноваційній діяльності, сприяти створенню нових інноваційних підприємств, залученню інвестицій та розбудові національної інноваційної системи.

Однак неможливо уявити спеціальний режим інноваційної діяльності як певну універсальну константу. Навпаки, це має бути набір інструментів – правових засобів – які можна було б комбінувати та реконструювати, залежно від

конкретних об'єктів, цілей та обставин регулювання, як своєрідний конструктор. Саме так, пристосовуючись до особливостей та потреб кожного з об'єктів спецрежиму, можна сподіватися досягти ефективності в регулюванні інноваційних відносин.

Аналіз літературних даних. Проблема інноваційної діяльності присвячено дослідження учених-юристів та економістів: Д. В. Задихайла (D.V. Zadykhaiko), Ю. Є. Атаманової (Yu.Ye. Atamanova), О. М. Давидюка (O.M. Davydiuk), А. І. Денисова (A.I. Denysov), проте деякі питання окресленої проблеми все ще потребують висвітлення. Різні аспекти формування та функціонування спеціальних режимів розглянуто в роботах Л. Таран (L. Taran), О. Зельдіної (O. Zeldina), О. Буткевича (O. Butkevych), О. Олійника (O. Oliinyk), Ю. Бронової (Yu. Bronova) та ін.

Мета і завдання дослідження. Проаналізувати особливості окремих об'єктів спеціальних режимів інноваційної діяльності, визначити, як ці особливості впливають на формування спеціального режиму, та запропонувати підходи до його формування.

Виклад основного матеріалу. Форми спеціального режиму інноваційної діяльності мають кореспондувати об'єктам, на які вони направлені. Такими об'єктами є відносини та зв'язки, що складаються між різними за характером діяльності суб'єктами інноваційної та інших пов'язаних з нею видів діяльності на різних етапах інноваційного процесу. Це можуть бути як відносини, що характеризують увесь комплекс відносин інноваційного характеру в цілому та складаються в межах національної інноваційної системи, так і інші більш конкретизовані відносини в сфері інноваційної діяльності.

Тому, розробляючи спеціальний режим інноваційної діяльності, слід уписати його зміст у такі правові форми, які органічно поєднали в собі необхідні засоби правового впливу саме на ту категорію інноваційних відносин, що виступають як об'єкт спеціального режиму у кожному конкретному випадку. Таким чином, виникає необхідність у формуванні своєрідних підходів до формування спеціального режиму.

Як уже було зауважено, об'єктом спеціального режиму інноваційної діяльності має бути, перш за все, національна інноваційна система, а саме ті відносини, що її характеризують. Ядро національної інноваційної системи формується з відносин, що складаються у зв'язку зі створенням, поширенням та реалізацією інновацій. Однак і між підсистемами національної інноваційної системи встановлюються функціональні зв'язки, які отримують об'єктивацію у вигляді відносин між суб'єктами, спрямованими на вирішення різних питань організації та здійснення інноваційної діяльності [1, с. 125–126].

Базовим елементом структури НІС є *підсистема науки*, в межах якої здійснюється первинна розробка інновацій, саме тут у суб'єкта наукової діяльності виникає право інтелектуальної власності на створений ним об'єкт.

Досліджуючи наукову діяльність як основний вид діяльності в межах підсистеми науки, слід звернути увагу на те, що наукова діяльність не завжди

має ознаки інноваційної. Адже інноваційна діяльність направлена на комерціалізацію наукових розробок, тоді як наукова діяльність, особливо якщо вона здійснюється бюджетними установами, не має такого спрямування. Особливістю науково-технічних розробок є те, що комерціалізація їх результатів носить гіпотетичний характер. Це ще раз ілюструє комплексний характер відносин, від некомерційних до підприємницьких, що складаються в межах інноваційної системи.

Забезпечення технологічно-виробничого оформлення наукової розробки для її використання у реальному виробництві також є однією з функцій, покладених на НІС. До того ж, перед розробниками інновацій постає питання щодо обґрунтування економічної прибутковості та моніторингу ринку з метою знайти ланку виробництва, де використання цього конкретного нововведення забезпечить його максимальну оборотоздатність. Ці завдання виконуються завдяки *підсистемі технологічної адаптації*, в межах якої формуються ноу-хау.

Відносини щодо реєстрації створених об'єктів інтелектуальної власності та передання прав на їх використання формуються в межах окремої підсистеми – *трансфери інновацій та технологій*.

Між названими підсистемами прослідковується послідовний зв'язок. Окремо слід виділити *підсистему інноваційної інфраструктури*, яка пронизує усю структуру НІС та взаємодіє з усіма іншими підсистемами. На неї покладено функцію ресурсного забезпечення та сприяння реалізації інноваційних процесів. Складність цієї підсистеми пов'язана з тим, що на її складові покладено виконання різноманітних функцій. В інноваційній інфраструктурі можна виділити такі основні складові: 1) фінансова; 2) інформаційна; 3) організаційна складова.

Отже, кожна з названих підсистем потребує своїх специфічних заходів правового впливу саме на ті відносини та зв'язки, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності у межах окремої підсистеми. Наприклад, стимулювання підсистеми науки можливе завдяки проведенню загальних, галузевих або тематичних конкурсів інновацій або хакатонів, які можна організовувати на регіональному, державному або міжнародному рівні. Метою такого заходу є надання суб'єктам наукової діяльності можливості презентувати перед потенційними інвесторами свою ідею, розробку або технологію.

Особливістю описаних об'єктів спеціального режиму інноваційної діяльності є те, що вони об'єднують в собі найбільш узагальнені відносини, що складаються в інноваційній сфері. Формування спеціального режиму, що буде спрямований на стимулювання цих відносин, можна здійснити застосуванням *системного підходу*. Змістом цього підходу є те, що запропоновані ним засоби регулювання відносин найбільш наближені до універсальних, які можуть бути застосовані і до інноваційних відносин, що складаються в межах самої НІС взагалі, і до відносин у рамках якоїсь окремої підсистеми НІС.

Найбільш ефективно здійснювати регулювання цих відносин могли б спеціалізовані державні установи, наділені необхідною компетенцією, яка б, як слушно зауважує Д. Д. Задихайло (D.D. Zadykhailo), своїм змістом могла охопити увесь

арсенал правових засобів, механізмів та режимів, за допомогою яких держава може активно і ефективно впливати на становлення інноваційного суспільства, перехід до інноваційного характеру економічного розвитку, інноваційного способу господарювання [2, с. 79].

О. О. Курченко (О.О. Kurchenko), досліджуючи засоби державної підтримки стартапів у сусідній Польщі [3], звертає увагу на основних суб'єктів національної інноваційної системи країни як один із вагомих факторів стимулювання інноваційної діяльності. Їх можна умовно поділити на чотири рівні. Причому діяльність суб'єктів першого та другого рівнів має управлінський, регулятивний характер, суб'єкти третього рівня здійснюють фінансування інноваційної діяльності, а суб'єкти четвертого рівня – це виконавці відповідних проектів.

Отже, найвищий політичний рівень включає в себе президента, парламент та уряд. Співпраця вищого законодавчого органу з вищим органом виконавчої влади направлена на визначення національної інноваційної політики та формування відповідної законодавчої бази. Наступний рівень в НІС Польщі формують центральні органи виконавчої влади, зокрема, це Міністерство економіки, Міністерство інфраструктури і розвитку, Міністерство науки та вищої освіти та Міністерство фінансів, кожному з яких підпорядковані спеціалізовані установи, які утворюють *рівень суб'єктів фінансування НДДКР*. Саме цей прошарок інноваційної системи України ще знаходиться на стадії розвитку.

До суб'єктів фінансування НДДКР належать центри і агентства, що наділені компетенцією виділяти з державного бюджету і структурних фондів ЄС кошти для підтримки інноваційних підприємств та координувати обслуговування цих підприємств (надавати кредити, консультативні та тренінгові послуги). Таким чином, ці установи беруть на себе і частину функцій інноваційної інфраструктури, а також повноваження щодо надання фінансової державної допомоги суб'єктам інноваційної діяльності.

Окремі спеціалізовані центри здійснюють фінансування проектів, пов'язаних з фундаментальною наукою, та фінансуванням прикладних досліджень та інноваційних розробок. Крім того, спеціальний центр досліджень та розвитку вивчає нові тенденції і оновлює стандарти оцінювання інноваційних проектів, залучаючи до цього процесу не тільки вчених, а й фахівців з технологічної адаптації нововведень. До того ж, під керівництвом інших міністерств реалізуються спеціальні державні програми стимулювання інноваційних та науково-дослідних проектів у відповідних секторах.

Четвертий рівень суб'єктів інноваційної системи представлений безпосередніми виконавцями НДДКР, до яких належать: державні і приватні вищі навчальні заклади, національна академія наук, інноваційні підприємства, технопарки, бізнес-інкубатори тощо.

Взаємодія та співпраця між суб'єктами регулювання, фінансування та безпосередніми виконавцями НДДКР також породжує позитивні наслідки для інноваційного розвитку. Зокрема, європейський досвід передбачає можливість так званого стратегічного партнерства, метою якого є вироблення стратегії і політики

в сфері НДДКР та інновацій з урахуванням приватних і публічних інтересів [4]. Для здійснення такої співпраці в Україні має бути реалізована суттєва передумова, а саме утворення відповідних інституціональних об'єднань – комітетів, комісій, рад, які б формувалися з представників основних суб'єктів інноваційної системи всіх рівнів (причому приватні виконавці НДДКР мають бути представлені окремо від державних установ того ж самого рівня) та представників підприємств, що здійснюють діяльність у визначених пріоритетних напрямках народного господарства. До повноважень таких структур може бути віднесено, зокрема, обговорення, підготовка та контроль за виконанням кошторису суб'єктів державного фінансування інноваційної діяльності; проведення заходів для налагодження зв'язку між виконавцями інноваційних проектів та інвесторами або іншими зацікавленими особами (такими заходами можуть бути конкурси, конференції, семінари, виставки, тощо); надання в оренду, або на умовах договору лізингу, або навіть безкоштовно обладнання та устаткування, необхідного для проведення досліджень. Іншими словами, діяльність таких органів має бути направлена на сприяння інноваційному розвитку народного господарства.

Слід зауважити, що Україна вже стала на шлях розбудови інноваційної системи. Так, 26 листопада 2015 р. було прийнято Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади. Зокрема, цей Закон дає визначення понять виробничо-орієнтованої (галузевої) наукової установи, державної дослідницької інфраструктури, дослідного виробництва, дослідницької інфраструктури, гранту, а також передбачає функціонування ключових державних лабораторій та центрів колективного користування науковим обладнанням.

До того ж, у Законі йдеться про створення нового для інноваційної системи України органу – *Національної ради України з питань розвитку науки і технологій*. Це постійно діючий консультативно-дорадчий орган, що утворюється при Кабінетові Міністрів України. Метою створення Національної ради є забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Структура Національної ради складається з Наукового та Адміністративного комітетів.

На Національну раду покладено низку функцій, серед яких слід виділити:

– підготовку та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо:

- 1) формування засад державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- 2) визначення пріоритетів розвитку науки і техніки та заходів з їх реалізації;
- 3) інтеграції вітчизняної науки у світовий науковий простір та Європейський дослідницький простір з урахуванням національних інтересів;
- 4) засад функціонування в Україні системи незалежної експертизи державних цільових наукових та науково-технічних програм, наукових проектів тощо;

- надання Кабінетові Міністрів України рекомендацій щодо формування державного бюджету в частині визначення загальних обсягів фінансування наукової і науково-технічної діяльності та його розподілу між базовим та конкурсним фінансуванням наукових досліджень, а також у частині визначення структури розподілу між напрямками грантової підтримки Національного фонду досліджень України;
- підготовку пропозицій щодо принципів створення та стратегії розвитку державної дослідницької інфраструктури, системи державних ключових лабораторій;
- взаємодію в установленому порядку з відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій.

Національна рада з питань розвитку науки і технологій діє на основі принципів субсидіарності та пропорційної міри впливу. Принцип субсидіарності передбачає, що при взаємодії суб'єктів різних рівнів в ієрархічній системі управління інноваційними процесами органи вищого рівня приймають нові рішення (правила та процедури) тільки за умови їх більшої ефективності, ніж відповідні рішення органів нижчого рівня. А принцип пропорційної міри проголошує, що рішення органів вищого рівня мають залишати нижчому рівню найбільшу свободу у процесі їх реалізації.

Іншим ключовим суб'єктом національної інноваційної системи відповідно до названого Закону має стати Національний фонд досліджень України, основним завданням якого є фінансування фундаментальних та прикладних наукових досліджень. Крім того, Закон декларує наміри держави створити економічно сприятливі умови для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності, завдяки застосуванню фінансово-кредитних та податкових інструментів – зокрема, забезпечити до 2025 року збільшення обсягу фінансування науки за рахунок усіх джерел до трьох відсотків валового внутрішнього продукту, а також цільове державне фінансування інноваційних та інвестиційних проектів виробничо-орієнтованих наукових установ за рахунок бюджетних програм.

Отже, базовим чинником при формуванні спеціальних режимів господарювання в інноваційній сфері має бути розбудова національної інноваційної системи, та особливо – її інфраструктурного елементу. Хоча положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» створюють враження, що розвиток інноваційної системи України зрушив з місця, ключовий суб'єкт державного фінансування наукової та науково-дослідної діяльності – Національний фонд досліджень України досі не створений, хоча з моменту набрання чинності законом минуло більше року. Крім того, п. 6 перехідних положень Закону України «Про державний бюджет України на 2017 рік» встановлено, що положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» застосовуватимуться виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів. Отже, можна зробити висновок, що лівова частка роботи, у тому числі щодо нормативного забезпечення інноваційної системи України, ще попереду.

Отже, зосередження правових засобів, що формують спеціальний режим інноваційної діяльності, в руках суб'єктів інноваційної системи та інституціональних об'єднань, що здійснюють стратегічне партнерство, та можливість жонглювати такими засобами – ключова особливість системного підходу до формування спеціального режиму інноваційної діяльності.

Однак національну інноваційну систему неможливо розглядати як відокремлене економічне явище. Новизна заради новизни не становить інтересу ні для держави, ні для інвесторів. Однією із найсуттєвіших ознак інновацій є саме те, що вони покликані істотно поліпшити структуру та якість виробництва або соціальної сфери і таким чином забезпечити інноваційний розвиток цілих галузей народного господарства.

У цьому контексті Д. В. Задихайло (D.V. Zadykhailo) зазначає, що забезпечення інноваційного характеру розвитку економічних відносин як головного чинника підтримки конкурентоспроможності національних суб'єктів господарювання і національної економіки як такої слід визнати самостійною функцією держави у сфері економіки. Адже проблема систематичного впровадження інновацій у виробництво, постійне зростання обсягів продукції, що має кваліфікуватись як інноваційна, є, по-перше, проблемою, що зачіпає практично всі види виробництв, ринки усіх основних видів товарів і послуг. Але, по-друге, об'єкти прав промислової власності як такі, і тим більше об'єкти, що доведені до якості самостійного товару – інноваційних продуктів, самі утворюють власний, достатньо самостійний ринок інноваційних продуктів. Таким чином, можна стверджувати, що у сфері економічних відносин, особливо у сфері виробництва, інноваційний характер відносин стає тим компонентом, що фактично є необхідною умовою функціонування виробництва. Тому і інноваційні відносини як компонент економічних відносин тотально пронизують ринки різноманітних товарів та послуг [5, с. 124–125].

Таким чином, суміжним об'єктом спеціального режиму інноваційної діяльності слід назвати відносини, що складаються в окремих сегментах сфери господарювання, де спеціальний режим має створити сприятливі умови для інноваційного розвитку галузей та окремих видів виробництв. Першочерговим завданням, яке слід вирішити при формуванні такого спеціального режиму, є визначення тих напрямів діяльності, що потребують інноваційного розвитку. Так, ст. 2 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначає, що пріоритетними напрямками є науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до законодавства напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень. Стратегічними пріоритетними напрямками на 2011–2021 роки відповідно до ст. 4 цього ж Закону є:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Крім того, за результатами заходів, що були проведені ДП «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень Мінпромполітики України» з метою створення науково-методичного та інформаційно-статистичного інструментарію оцінки високотехнологічних виробничих сфер в Україні, до ключових технологічних напрямів віднесено: авіаційно-космічні технології; технології для безпеки (озброєння); ядерні технології; оптичні технології; інформаційно-комунікаційні технології; електронні технології; виробничі технології; транспортні технології; нові матеріали та матеріали з покращеними властивостями; біотехнології; технології в галузі науки про життя (біохімія, імунологія, генетика, фізіологія, екологія); нанотехнології [6, с. 23].

Крім високотехнологічних виробничих сфер стимулювання потребують окремі галузі промисловості (наприклад, машинобудування та приладобудування як основи високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва, високоякісна металургія), що мають потенціал до інноваційного розвитку можуть здобути або посилити свої конкурентні переваги. *Галузевий підхід* до формування спеціального режиму інноваційної діяльності має направити спеціальні правові засоби на ключові фактори розвитку інновацій та технологічного оновлення галузей промисловості, а також створення сприятливих умов для високотехнологічних виробництв. Йдеться насамперед про розробку відповідних державних цільових програм, з обов'язковою умовою – виділення на їх реалізацію бюджетних коштів. Також створення сприятливих умов реалізується завдяки посиленню засобів захисту прав інтелектуальної власності та розвитку механізмів трансферу технологій.

З іншого боку, результати досліджень, проведених ДП «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень Мінпромполітики України», свідчать, що найважливішим ресурсом при розробці інновацій є праця представників технологоорієнтованих професій – фахівців, які мають відповідну освіту, що передбачає високий рівень знань у галузі фізичних, математичних,

технічних, біологічних та медичних наук; фахівців, що мають професії, котрі передбачають знання в одній з галузей природничих чи технічних наук, а також робітників з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин [6, с. 23]. Отже, приваблення, заохочення та організація роботи таких працівників має бути ще одним напрямком державної допомоги в межах спеціального режиму інноваційної діяльності. Зокрема, державою може бути встановлений мінімальний розмір заробітної плати для працівників технологоорієнтованих професій та надання державної допомоги у вигляді цільового фінансування суб'єктів господарювання, для забезпечення оплати праці технологоорієнтованих фахівців не нижче встановленого розміру. Так, Закон України «Про наукову і науково-дослідну діяльність» закріпив гарантію встановлення ставок науковим працівникам державних наукових установ (вищих навчальних закладів), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні. Організація діяльності зазначених працівників може також проявлятися у таких формах державної допомоги, як надання необхідних для здійснення досліджень матеріалів (приладів, реактивів тощо) та забезпечення необхідним обладнанням, устаткуванням та спорядженням.

Інші об'єкти спеціального режиму інноваційної діяльності потребують більш конкретного, навіть індивідуалізованого підходу. Такий індивідуалізований *суб'єктний підхід* необхідно застосовувати при стимулюванні діяльності деяких суб'єктів інноваційної системи. Адже діяльність інноваційних підприємств, які, крім безпосередньої участі в інноваційному процесі, здійснюють ще й функцію ресурсного забезпечення цих проектів, також є беззаперечним об'єктом спеціального режиму інноваційної діяльності. Розраховуючи на реалізацію інноваційного потенціалу стартапів, технопарків, технополісів, інноваційних центрів та бізнес-інкубаторів, держава завдяки спеціальному режиму інноваційної діяльності може створити сприятливі умови їхньої діяльності. Зокрема, найбільш доцільним було б передбачити для таких суб'єктів пільговий податковий режим та створити спеціальну платформу, що сприяла та об'єднувала б доступ цих суб'єктів до джерел фінансування. Також держава може гарантувати часткову компенсацію коштів, витрачених на організацію інноваційної діяльності приватними підприємствами. Наприклад, у разі невдачі інноваційного проекту держава може зобов'язатися викупити у інноваційного підприємства робоче обладнання, устаткування та спорядження, що використовувалось для реалізації відповідного проекту, за ціною не нижчою від тої, за яку воно було придбане підприємством.

Крім того, реалізація окремого інноваційного проекту може здійснюватися у формі державно-приватного партнерства. У такому разі усі засоби: державна допомога, її форми, види та розмір, гарантії прав приватного партнера та кореспондуючі їм зобов'язання держави, підстави відповідальності партнерів та всі інші умови партнерства – прописуються в окремому договорі. Таким чином,

для приватного партнера діє індивідуальний спеціальний режим реалізації окремого проекту.

Однак не слід обмежувати спеціальний режим інноваційної діяльності його розповсюдженням тільки на ті інноваційні відносини, учасником яких виступає держава. Інші форми співпраці, що активно використовуються для регулювання відносин між приватними інноваційними підприємствами, або між ними та приватними інвесторами без участі держави, так само можуть бути простимульовані завдяки впровадженню спеціального режиму інноваційної діяльності. Так, коли основним об'єктом спеціального режиму виступає якась окрема інновація або технологія як кінцевий продукт, має бути застосований *об'єктний підхід*. Мова йде про відносини, предметом яких є інновації, інноваційні продукти, технології або інвестиції в інноваційну діяльність. Зокрема, вони можуть впливати з договорів франчайзингу, аутсорсингу, ліцензійних угод, договорів про співпрацю, які часто використовуються для юридичного оформлення стартапів без створення юридичної особи [7].

Висновок. Формування спеціальних режимів інноваційної діяльності має певні особливості, що зумовлені неоднорідністю об'єктів регулювання та лежить в основі запропонованих підходів.

Системний підхід передбачає виокремлення та стимулювання специфічних типів інноваційних відносин, що складаються в національній інноваційній системі протягом усього інноваційного процесу, в окремих елементах структури НІС або характеризують зв'язки між такими підсистемами. Тісно пов'язаний з ним галузевий підхід спрямований на стимулювання відносин, що характеризують інноваційний розвиток окремих галузей промисловості, а також відносин у високотехнологічних сферах виробництва, та забезпечує реалізацію державної інноваційної політики у цих сферах.

Об'єктний підхід направлений на відносини, безпосереднім об'єктом яких є певний інноваційний продукт або технологія. Такі відносини можуть складатися в окремих підсистемах НІС, у межах постійно діючих інноваційних траєкторій, під час створення та застосування певних видів технологій по всій території України або навіть за її межами та, як правило, передбачають укладання відповідних господарських договорів.

Суб'єктний підхід передбачає особливості функціонування суб'єктів інноваційної діяльності (технологічні, наукові та індустріальні парки, технополіси, інноваційні центри тощо). Нормативне регулювання передбачає особливості функціонування, що можуть розповсюджуватись як на всіх суб'єктів окремого типу, так і стосуватись лише визначеного кола осіб (наприклад, у преамбулі Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» міститься перелік суб'єктів, діяльність яких він регулює). Окремо також слід виділити суб'єктів, діяльність яких регулюється індивідуалізовано при укладанні договору державно-приватного партнерства.

Отже, базовим чинником при формуванні спеціальних режимів господарювання в інноваційній сфері має бути розбудова національної інноваційної

системи, особливо її інфраструктурного елементу. Іншим ключовим моментом має стати модернізація законодавства, що регулює створення та функціонування суб'єктів інноваційної діяльності, а також розвиток відносин у сфері державно-приватного партнерства, зокрема щодо можливості застосування партнерства для реалізації інноваційних проєктів. Так, мають бути визначенні основні критерії оцінки результативності проєктів та механізми забезпечення балансу між розміром державної допомоги та економічним або соціальним ефектом проєкту.

Перспективним для формування спеціального режиму інноваційної діяльності видається розвиток законодавства в сфері співпраці суб'єктів інноваційної діяльності між собою та з іншими суб'єктами господарювання, що формується, зокрема, у постійних інноваційних траєкторіях, які можуть за наявності певних умов трансформуватися у інноваційні кластери. Конкретизація цих понять, процедура реєстрації як суб'єктів інноваційного співробітництва для отримання визначених преференцій та фінансування, визначення характеру відносин між учасниками такого співробітництва та правових форм цих відносин – фундамент для запровадження спеціального режиму господарювання таких суб'єктів.

Список літератури:

1. Атаманова Ю. Є. До питання правового визначення інноваційної діяльності. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого* № 1/2010 Серія: Економічна теорія і право. 2010. С. 124–133.
2. Задихайло Д. Д. Функції Уряду України в економічній сфері: модернізація конституційно-правового забезпечення. Харків: Юрайт, 2013. 112 с.
3. Курченко О. О. Державна підтримка стартапів: досвід Польщі, уроки для України. *Проблеми науки*. 2015. № 12. С. 25–30.
4. Сімсон О. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 222–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_4_24
5. Задихайло Д. В. Інноваційна політика держави і господарсько-правові засоби її реалізації. *Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27-28 жовтн. 2006 р.). Харків: Вид. Дім «ІНЖЕК», 2007. С. 120–133.
6. Саліхова О. Б. Національні високотехнологічні виробництва: персоналізований підхід до визначення та надання преференцій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 5. С. 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_5_8
7. Бачинський Т. В. Стартап в Україні: погляд з позиції ІТ-права. *Право України*. 2016. № 11. С. 176–182.

References:

1. Atamanova, Yu. Ye. (2010). Do pytannia pravovoho vyznachennia innovatsiinoi diialnosti. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho* № 1/2010 Ser.: Ekonomichna teoriia i pravo, 124–133 [in Ukrainian].
2. Zadykhailo, D. D. (2013). Funktsii Uriadu Ukrainy v ekonomichnii sferi: modernizatsiia konstytutsiino-pravovoho zabezpechennia. Kharkiv: Yurait [in Ukrainian].
3. Kurchenko, O. O. (2015). Derzhavna pidtrymka startapiv: dosvid Polshchi, uroky dlia Ukrainy. *Problemy nauky*, 12, 25–30 [in Ukrainian].
4. Simson, O. (2011). Derzhavno-pryvatne partnerstvo v innovatsiinii sferi. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4, 222–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_4_24 [in Ukrainian].

5. Zadykhailo, D.V. (2007). Innovatsiina polityka derzhavy i hospodarsko-pravovi zasoby yii realizatsiii. *Innovatsiinyi rozvytok Ukrainy: naukove, ekonomichne ta pravove zabespechennia*: Abstracts of Papers Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 27–28 October 2006 r.). Kharkiv: Vyd. Dim «INZhEK», 120–133 [in Ukrainian].

6. Salikhova, O.B. (2010). Natsionalni vysokotekhnolohichni vyrobnytstva: personifikovanyi pidkhd do vyznachennia ta nadannia preferentsii. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 5, 22–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_5_8 [in Ukrainian].

7. Bachynskiy, T.V. (2016). Startap v Ukraini: pohliad z pozytsii IT-prava. *Pravo Ukrainy*, 11, 176–182 [in Ukrainian].

Wakim W. E., Postgraduate Student of the Department of Economic Law of the Yaroslav Mudryi National Law University Ukraine, Kharkiv.

e-mail: misswakim06@gmail.com ; ORCID 0000-0003-4702-5283

Basic factors of law in the field innovative activity special modes formation

In this paper author considers the content and purpose of special economic regime as interconnected phenomena. The key elements of special economic regime tend to be governmental aid, additional guarantees of rights of business entities and privileges. Special innovation activity regime should be aimed at realization and protection of interests of innovation activities participants and minimization of risks which accompany this activity. However, the author stresses on impossibilities to a special mode of innovation in the form of a universal constant that would be equally effective for all objects of such regime. Therefore, when forming special innovation activities regimes, it is proposed to apply such methodological approaches that take into account the specifics of an individual is aimed at relations, which direct object is a certain innovative product or technology; subjective approach stipulates peculiarities of innovation activity subjects functioning. The conclusion emphasizes that key factors in special economy regimes formation in the sphere of innovation should be development of national innovation system and especially its infrastructure element, development of legislation in the field of cooperation between each other and with other economic entities and innovative clusters formation.

Keywords: innovation activity; special regime; national innovation system; innovation development; innovation infrastructure.

Надійшла до редколегії 15.11.2017 р.